

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЖЕСТОВ В РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НЕСЛЫШАЩИХ

Шененко Л.Я.

аспирант

Донбасский государственный

педагогический университет, г. Славянск

Актуальность исследования.

Концепция речевой деятельности, понимаемая как один из видов человеческой деятельности, была разработана еще Л. Выготским, считавшим процесс порождения речи как материализацию и объективацию мысли в слове (Выготский 2001, с. 1). В современной психологии и психолингвистике речевая деятельность трактуется как специфическая область человеческой деятельности, связанная с разными сферами жизни людей. Она предусматривает последовательную цепь речемыслительных действий и операций, которые направлены на достижение некоторой неречевой цели (Л.. Щерба, А.. Леонтьев, Е.. Кубрякова, А. Вежбицкая, А.. Леонтьев, В.. Звегинцев и др.).

Обзор литературы. Большинство ученых рассматривают речь как специфический вид человеческой деятельности, который не может быть соотнесен с другими видами деятельности. Речевая деятельность «в форме отдельных речевых действий обслуживает все виды деятельности, входя в состав актов трудовой, игровой, познавательной деятельности» (Леонтьев 2003, с. 33). Существенно, что «Речевая деятельность может входить в другую, более широкую деятельность, например трудовую, познавательную. Однако она может быть и самостоятельной деятельностью; ...каждый вид РД имеет свое «профессиональное воплощение», например РД говорения определяет профессиональную деятельность лектора, письмо – писателя...» (Зимняя 1984, с. 28–29).

Речь должна быть понята адресатом, причём ключом к восприятию речи служит общий для собеседников, «надиндивидуальный» язык, а также наличие общих фоновых знаний и владение правилами вывода косвенных смыслов. Речевая деятельность реализует определенные функции, которые заданы функциями языка. Речевая деятельность - тип специфической человеческой деятельности, при котором все виды взаимодействия человека с другими людьми и предметами окружающей действительности являются его частным проявлением. В процессе развития глухого ребенка ведущую роль играет знаково-символическая и семиотическая функции речи.

Под знаково-символической функцией в психологии понимается сложное, системное, многоуровневое образование, позволяющее человеку моделировать и преобразовывать во внутреннем плане создания объективный мир, создавая концепты и целостную концептосферу.

Под семиотической – способность человека создавать и использовать знаковые системы, символы, представляющие или замещающие реальные объекты, и оперировать ими.

Обе функции присутствуют на протяжении всего развития человека и связаны между собой.

Обе функции (семиотическая и знаково-символическая) играют важную роль в развитии глухого ребенка, начиная с формирования его речевой деятельности. Названные функции являются первым уровнем абстракции. На их основе происходит отвлечение от предметов и оперирование жестами. Жесты не просто показываются, им присваивается смысл.

Каждая функция речи в зависимости от ведущей деятельности у глухих детей формируется постепенно. К примеру, семиотическая и знаково-символическая функции появляются уже у дошкольников.

Семиотическая функция реализуется в речевой деятельности и знаковосимволических средств, таких как, замещение (функциональное воспроизведение реальности), кодирование (передача и принятие сообщения),

схематизация (использование знаково-символических средств для ориентировки в реальности), моделирование (получение объективно новой информации за счет оперирования знаково-символическими средствами).

Поэтому осознанное овладение новыми средствами переводит ребенка на более высокий уровень интеллектуального развития, которое благодаря им и осуществляется.

Знаки жестового языка обладают значением, выработанным сообщностью глухих. Только в процессе общения ребенок овладевает функциональным употреблением жеста как знака жестового языка. Именно жест отражает предметный мир, принадлежит сознанию глухого ребенка, функционирует в целостной системе языка, связан с социально-культурными реалиями мира неслышащих (С.Кульбида).

Используемые средства обозначения глухого ребенка могут иметь различные формы: отсроченной имитации, игрового символа, рисунка, умственного образа и, обязательно, речи.

В речевой деятельности выделяется языковой знак. Это, прежде всего слово, лексическая единица для слышащего ребенка. Для неслышащего ребенка знаком есть жест. Он способен замещать и обобщать предметы, явления, отношения. Знаки языка обладают значением, приписанным им социальной средой. Только в процессе общения ребенок овладевает функциональным употреблением жеста как знака языка. Жест отражает предметный мир, принадлежит сознанию человека, функционирует в целостной системе языка, связан с социально-культурными реалиями. Средства обозначения, используемые глухим ребенком, имеют форму рисунка, умственного образа, речевого образа.

В исследовании украинских ученых знаково-символические средства определяются как языковые средства, способствующие быстрому овладению единиц речи, развитию умений кодировать и декодировать полученную информацию, способствующие созданию когнитивных визуальных образов и

когнитивних схем їх запам'янування. Оволодіння мовою на рідному мові відбувається стихійно: дитина оволодіває кінематичною стороною мови не в силу його свідомого прагнення знати мову, а в силу стихійного процесу розвитку. Він дуже швидко сприймає суттєві ознаки використовуваної мови, зводить їх в певну систему [4. с. 8]. Освоєння показу кінем мови – нескладна задача. Дитина починає «упражнюватися» в відтворенні кінем жестової мови вже з півтора-двохмісячного віку. Відзначимо, що для оволодіння мовопродукційними навичками йому потрібно три-чотири роки приблизно так же, як і слухаючому дитині [1. с. 113]. Вивчаючи кінему як систему знаків, дитина оволодіває мовою, засвоює мову. Поступово в життя дитини входять жести, які будуються на основі кінем, і він може оперувати ними, не звертаючись до матеріальної оболонки предметів. Жест починає виступати як структурна одиниця мови, і мови.

Оволодіння граматичною системою мови відбувається в єдності з розвитком мислення. В багатьох роботах відзначається позитивний вплив мови на психічні процеси і мислення в тому числі [2, 3, 4, 5]. Мова фіксує досягнуті результати знання, які не тільки входять в мисленнєві процеси, але як певна форма направляє і визначає далішні шляхи його руху. Висловлювання на жестовій мові дітей чотирьох-п'яти років уже достатньо поширені і інформативні. Вони мають змістову логіку викладу, регулюючу і плануючу складові. Жест (знак) допомагає абстрагуватися, предметити те, чого дитина не знає, але представляє собі.

Висновок. Таким чином, знаково-символічна і семиотична функції мови глухого дитини формуються з раннього віку, мають свої особливості.

Список літератури.

1. Аналіз спілкування глухих і чуючих дітей (на основі зарубіжних досліджень). - С. Кульбіда. - Дид. та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спец. школі. - Наук.-метод. зб.. – Вип. 8.- Т.1.- Запоріжжя, 2006.- С.112 – 116.

2. Кульбіда С.В. До питання про білінгвальне навчання нечуючих: теорія і практика Жестова мова й сучасність: Зб. наук. праць. – Вип. 1.- Київ: Наукова думка, 2006.- С.16 – 22.
3. Кульбіда С.В. Поліпшення якості навчання глухих дітей шляхом використання жестової мови : Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. – Науково-методичний збірник. – Київ, 2005. – С.333 – 337.
4. Кульбіда С.В. Освіта ХХІ століття . С.Кульбіда. - Дефектологія. - № 2. - 2006. - С. 54 – 56.
5. Теоретико-методичні засади використання жестової мови у навчанні нечуючих : монографія / С. В. Кульбіда. - К. : Поліпром, 2010. - 503 с.
6. Кульбіда С.В. Теоретичні засади формування жестомовної комунікативної компетенції : Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови Науково-методичний збірник.- Вип. 10. - Кіровоград, 2015. - С. 116 — 122. file:///C:/Users/vzsh2/Downloads/ooop_2015_10_21.pdf
7. Кульбіда С. Чинне законодавство України щодо забезпечення прав глухих як лінгвістичної меншини / С. Кульбіда // Особлива дитина: навчання і виховання. - 2014. - № 4. - С. 39-47. - Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>
8. Кульбіда С. В. Формування жестомовної комунікативної компетенції – від розуміння до застосування / С. В. Кульбіда // Особлива дитина : навчання і виховання. – 2016. – № 1/77. – С. 15 – 29.
9. Кульбіда С.В. Формування жестомовної комунікативної компетенції в контексті соціокультурного підходу. С.Кульбіда. - Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Вип. ХХІ в двох частинах, частина 2. Серія: соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2012. - С. 328 – 338. <http://fkspp.at.ua>
10. Марчук Т.Ф., Кульбіда С.В. Українська мова. 3 клас для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для глухих дітей / підручник. – К.: Інкунабула, 2016. – 144 с.
11. Kulbida S. V. Zhestova mova yak znakova systema / S. V. Kulbida / Dydaktychni ta sotsialno-psykholohichni aspekty korektsiinoi roboty u spetsialnii shkoli : nauk.-metod. zb. – Vyp. 10. - Kyiv: Naukovyi svit, 2009. - S.109 – 113.
12. Кульбіда С.В. Концептуальні засади навчання нечуючих і використання жестової мови (на матеріалах зарубіжної теорії та практики) / С.В. Кульбіда // Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць. – 2008. – Вип. 3. – С. 26 – 33. <http://lib.iitta.gov.ua/1978/>
13. Kulbida S. (2017) THE STEPS UKRAINIAN SCIENCE IN THE STUDY AND POPULARIZATION THE UKRAINIAN SIGN LANGUAGE / Svetlana Kulbida / ISSUES OF UPBRINGING AND TEACHING IN THE CONTEXT OF MODERN CONDITIONS OF OBJECTIVE COMPLICATION OF THE PERSON'S SOCIAL ADAPTATION PROCESSES. – Peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results of the CXXXVIII International Research and Practice Conference and I stage of the Championship in Psychology and Educational sciences (London, February 9 -

February 15, 2017). - S. 26 – 28. gisap.eu/ru/node/119449

14. Kulbida S.V. Polipshennia yakosti navchannia hlukhykh ditei shliakhom vykorystannia zhestovoi movy :Dydaktychni ta sotsialno-psykholohichni aspekty korektsiinoi roboty u spetsialnii shkoli. – Naukovo-metodychnyi zbirnyk. – Kyiv, 2005. – S.333 – 337.

Анотація

Розкрито у статті теоретичний аспект функцій мовлення. Охарактеризовано знаково-символічну і семіотичну функції у комунікативній діяльності глухої дитини засобами жестової мови.

Ключові слова: глуха дитина, знаково-символічна функція, жестова мова, мовлення, семіотична функція.

Аннотация.

Раскрыт теоретический аспект функций речи; знаково-символической и семиотической в коммуникативной деятельности глухого ребенка средствами жестового языка.

Ключевые слова: глухой ребенок, знаково-символическая функция, жестовый язык, речь, семиотическая функция.

Abstract

The paper describes theoretical aspect of speech functions. The author explores sign-symbolic and semiotic functions in the communicative activity of deaf child by means of sign language.

Keywords: deaf child, sign-symbolic function, sign language, speech semiotic function.